

GARVARE I MARIEFRED

*Gård 83, Gårdsinteriör – huset mot Strandvägen.
Garveriet fanns fortfarande kvar. Harry Karlsson har tecknat 1954.*

DET HAR FUNNITS många garvare i Mariefred under årens lopp och här presenteras de sista garvarna och deras verksamheter som tynar bort i skuggan av industrialiseringen. Men så sent som i slutet av 1800-talet fanns fortfarande tre stadsgårdar med garverier i Mariefred som här presenteras.

Det var gårdarna nr 11, 60 och 83. I stor utsträckning är materialet hämtat från redan publicerade skrifter utgivna av Mariefreds hembygdsförening, men har kompletterats med garverimetoder, släktnamn och årtal.

GÅRD NR 11

Söderströmska garvaregården No. 11.

Foto: Okänd. Årtal: Okänt. Donation av Ingeborg Sjöstrand, Stockholm, 1955.

I gård nummer 11, nuvarande Långgatan 1, alltså den långsmala gården vid Källargränd som ligger granne med Gripsholms Vårdshus, har det funnits garveri sedan slutet av 1600-talet. Därav har kvarteret fått sitt namn Garvaren.

I Hembygdsföreningens skrift »tre stadskvarter i Mariefred« beskriver Gustav Lundberg och Anna Greta Gustavsson gårdens utveckling från stadsbranden 1682 till inpå 1900-talets början:

I slutet av 1700-talet var Per Callander (f. 1748) garvare i gård nr 11. Han var gift med Brita Stina Lagerström och det var deras son Sven Fredrik (f. 1795) som sedermera blev färgare i »Callanderska gården«. Per Callander dog 1824 och garverirörelsen övertogs år 1833 av Johan Setterholm.

Han var inflyttad från Stockholm, gift med Hilma Catharina Frankenberg (f. 1802), blev rådman och fick en framträdande roll i staden. Makarna fick inga egna barn men adopterade Olof Isaksson (f. 1824). Han fick namnet Setterholm. Han fortsatte faderns yrke som garvare men övertog inte garveriet i gård nr 11 utan etablerade sig i gård nr 60. *Se sid 27.* Garveriet i gård nr 11 övertogs istället av Pehr Gustav Söderström och när han dog 1904 var garveriepoken i gård nr 11 slut efter mer än 200 år.

GÅRD NR 60

*Setterholmska gården 2-3. Foto: Okänd. Årtal: 1893.
På bilden syns familjerna Sjöstrand och Setterholm.*

Gård nr 60, eller Setterholmska gården, med adress Storgatan 2 var belägen som de två andra garvargårdarna, med sjövatten inpå knuten. Här bedrev Olof Setterholm garverirörelse och han gifte in sig i den gamla Mariefredssläkten Elg.

Hans hustru var Hedvig Sofia Elg (f. 1829) och ett av deras barn sonen Herman Setterholm (f. 1862) fortsatte garverirörelsen i gård nr 60 fram till början på 1900-talet.

Som kuriosa kan nämnas att på gården stod ett stort kalkstensbord. Bordsskivan som väger över ett ton flyttades med lyftkran från Setterholmska gården till Calladerska gården på 1990-talet. I dag är bordet ett uppskattat inslag utanför hembygdsmuseet.

Nedmontering på Gård 60.

Uppsättning på Callanderska.

GÅRD NR 83

*Strandvägen 11, till vänster J. A. Kihlboms garveri i gård 83.
Till höger F.U. Bomlers tvättstuga och smedja i gård 84.*

Granne med gård 60, på andra sidan Garvaregränd, ligger gård 83 med nuvarande adress Garvaregränd 4. Hit flyttade garvaren och karduansmakaren Johan Erik Kihlbom (f. 1815) född Sahlberg i Kihla församling i Västmanland.

Han kom till Mariefred från Falun år 1847 och vigd med Johanna Sophia Lindberg (f. 1822) från Björnlunda år 1848. Tre av barnen som nådde vuxen ålder gick i faderns fotspår, blev upp-lärda på gården och startade egna garverier. Det var Erik Valfrid, Anton Fredrik och Johan August Kihlbom.

Erik Valfrid (f. 1857) drev garveri vid Gripen i Stallarholmen från 1891 och var verksam där fram till sin död år 1909. Garveriet låg i huset där Vårdshuset Gripen i dag ligger.

Anton Fredrik (f. 1865) var även han verksam i Stallarholmen. Han var engagerad i AB Remmar och garveri i Stallarholmen och hade satsat kapital i verksamheten. När företaget gick i konkurs 1922 var han en av fordringsägarna som gick lottlös förbi.

En annan Mariefredsfamilj som blev drabbad av konkursen var Bergholms på Kvicksta gård. Familjen fick lämna gården efter borgensförbindelser i samband med konkursen. Nya ägare på Kvicksta blev familjen Reimer med dottern Alva, sedermera poli-tikern och nobelpristagaren Alva Myrdal.

*Johan August Kihlbom
i sitt garveri i gård nr 83.*

Vid Johan Erik Kihlboms död 1875 övertog äldste sonen Johan August (f. 1853) garverirörelsen i Mariefred.

Vid en eldsvåda år 1866, som även ödelade Setterholmska gården, brann Kihlbomska gården ner till grunden med undantag för den längan mot sjön som innehöll garveriet. Som 13-åring skulle

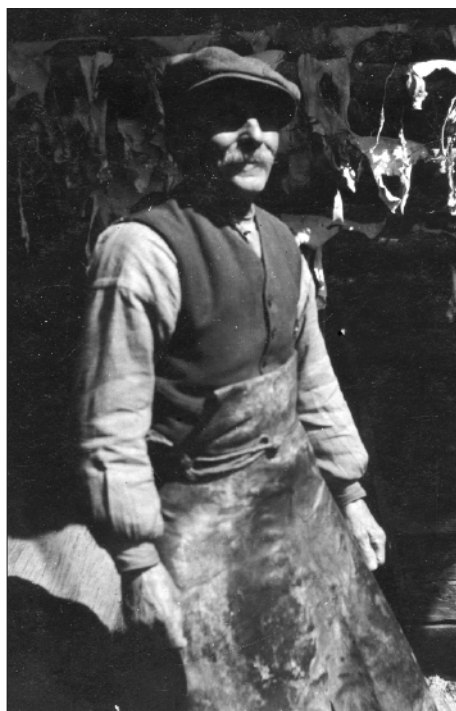
Johan August delta i räddningsarbetet men i ivern lyckades han endast rädda under lågorna, i något skadat skick, ett kopparstick över Napoleons död som fortfarande är i familjens ägo och påminner om livets skörhet där den hänger: hur allt kan förändras från ett ögonblick till ett annat.

GARVERIMETODER

Garvningen av skinn utfördes med helt hantverksmässiga metoder. Skinnen såldes av bönder och levererades råa till garveriet. Först rengjordes hudarna från rester av kött och senor. Ska inte pälsen sitta kvar tas även den bort med speciella skrapor. När huden var rengjord så kokade garvaren en lut på lämplig bark, oftast ek eller fur i våra trakter. När blandningen hade lämplig styrka lades huden i luten. Här fick den blötas och vändas så att garvningen tog jämt över huden. Huden sköljdes i sköljkar som var nedgrävda på gårdarna eller så sköljdes hudarna i sjön som låg alldeles vid garverierna. Sedan spändes hudarna upp på spännramar för att inte rulla ihop sig. Processen fick upprepas ett flertal gånger beroende på skinnens kvalité och tjocklek. Sulläder var den tjockaste kvaliteten och sämskskinn var den tunnaste och finaste. Sämskskinnet behövde

Garveriverktyg

*Garvare Johan August Kihlbom
iklätt sitt garvarförkläde.
Foto: Okänd. Årtal: 1925.
Donation: Sigge Nordahl.*

salt, en garvning av mineraler till skillnad från den vegetabiliska garvningen. Vad gäller den enklare garvningen med barkgarvningen hade yrkesutövarna konkurrens av bönderna som i stor utsträckning själv beredde sitt läder. Karduanmakarna behövde inte befara denna konkurrens eftersom tekniken krävde stor yrkeskunskap.

SISTA GARVAREN I MARIEFRED

I brev från november 1866, samma år som gård nr 83 brunnit ner, kan man läsa att Johan Erik Kihlbom köper 400 färdiggarvade hudar (för att endast göra egen efterbehandling som karduanmakare). Hudarna levererades till Mariefred med ångbåt från Stockholm. Priset för dessa sulläder skulle motsvara 50 000 kr i dagens penningvärde. Av sullädet gjordes bland annat förskinn

betydligt kortare garvning än sulläder. Barken köptes ofta från Åkers Styckebruk och det gick åt två säckar bark till en kohud. Barken kunde dock återanvändas flera gånger fast luten blev svagare med tiden.

Att garva med bark är en urgammal metod. De viktigaste användningsområdena för det barkgarvade lädet var sulläder och annat grovt läder.

Karduanmakarna framställde ett finare läder som levererades till skomakare, bokbindare, väsk- och handskmakare eller direkt till en uppköpare som i sin tur sålde vidare.

Karduanmakare använde inte bark utan använde sig av en nyare teknik som började få spridning på 1500-talet. Garvämnet var alun och kok-

eller förkläden till rallarna som drog järnvägen genom Sörmland. Johan Erik levererade även läder till Södermanlands regemente i Malmköping. När hans son Johan August på sin 80-årsdag 1928 blev omskriven i tidningen konstaterade han att det var bättre affärer i slutet av 1800-talet, innan allt blev industritillverkat och i och med att Johan August upphörde med sin garverirörelse i gård nr 83 på 1930-talet var garveriets historia i Mariefred till ända.

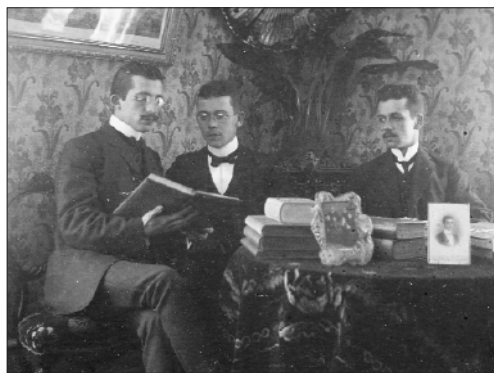
En av Johan August söner, Henrik Kihlbom bodde kvar i fastigheten intill sin död 1960.

Kvar i huset bodde också trotjänaren Emmy Nilsson (född 1866) som överlevt två generationer i fastigheten och när hon gick bort ur tiden 1961 såldes huset till Alva och Gunnar Myrdal och garveriets verktyg överlämnades till Mariefreds hembygdsmuseum där de i dag kan beses i hantverkslängan.

*Bengt och Sven Kihlbom,
5:e generation Kihlbom i Mariefred.*

*Snickarmästare Henrik Kihlbom.
Foto: Okänd. Årtal: Okänt.
Donation: H. Kihlboms sterbhus.*

*Tre bröder Kihlbom.
Söner till garvare
Johan August Kihlbom.
Från vänster: Karl, Sven och Axel.
Foto: Okänd. Årtal: Omkring 1900.*

NYA BILDER FRÅN GAMLA PLATSER

Foto: Sven Kihlborn

Garvaregränd 4. (Gård 83, Garvaregården).

Foto: Sven Kihlborn

Strandvägen 11. (Gård 83, f.d. garveribyggnaden).

Foto: Sven Kihlborn

Storgatan 2. (Gård nr 60 eller Setterholmska gården).

Foto: Gunnar Kraatz

Gård nr 11, hörnet Långgatan / Källargränd.